

jaratıwı hám tájiriye almasıwı múmkin [1].

2. *Jarısar hám chempionatlar ótkeriw:* FIRST Robotics Competition yamasa VEX Robotics Competition sıyaqlı robototexnika jarıslarında qatnasıw mektep oqıwshıları ushın xoshametlew hám motivaciya beriwge múmkinshilik jaratadı [4].

3. *Oqıwshılardı joybarlarda qatnastırıw:* mektep oqıwshıların robototexnika menen baylanısı haqıyqıy joybarlarda qatnasıwǵa usınıs etiw, misalı, arnawlı bir mashqalardı sheshiw ushın robotlar jaratıw, StartUp joybarların jaratıw yamasa avtomatlastırılǵan sistemalardı islep shıǵıw joybarlarında qatnastırıw [6].

4. *Tálim resursları menen támiyinlew:* mektep oqıwshılarına bul tarawdıń yaǵnıy robototexnika tiykarların úyreniwge járdem beretuǵın onlayn kurslar, oqıw materialları hám robototexnika boyınsha internet dereklerine kirisıwdı támiyinlew [7].

5. *Ustazlıq (Mentorlıq) etiw:* tájiriyebe talabalar yamasa robototexnika qanıgeleri jańa kónlikpelerdi úyreniw hám texnikalıq mashqalardı sheshiwde járdem beriw ushın kishi jastaǵı mektep oqıwshıları menen islesiwleri múmkin bolǵan dóretiwshilik jumsların shólkemlestiriw [8].

6. *Oqıw baǵdarlamasınıń integraciyasın ámelge asırıw:* robototexnika sabaqların oqıw baǵdarlamalarına kiritiw, bul mektep oqıwshılarına bul tarawda sistemalı bilim alıwǵa járdem beredi [2].

7. *LEGO Mindstorms járdeminde joybarlar tayarlaw:* LEGO Mindstorms platforması mektep oqıwshılarına LEGO qurıwshısı járdeminde robotlardı jaratıw hám baǵdarlamastırıw múmkinshiligin beredi, bul olardı robototexnika dúnyasına kirisiwiniń qızıqlı usılı bolıp tabıladı [3].

8. *Tańlawlarda shańaraq penen qatnasıwdı qollap-*

Ádebivatlar

1. Минкин А.В., Костин А.В., Костина Н.Н., Попова Л.И. Развитие инженерного мышления школьников с помощью занятий по робототехнике // Интернет-журнал «Мир науки» 2017, Том 5, номер 1. -С.1-7.
2. Попова Т.Г. Образовательная робототехника: дайджест актуальных материалов. Екатеринбург: ГАОУ ДПО СО «ИРО», 2015. –С. 70.
3. Методическое пособие по робототехнике для школ. -Псков: 2018. –С.168.
4. Робототехника В России: Образовательный ландшафт Часть 1 Современная аналитика образования № 6(27) 2019. –С. 74-81.
5. Alikulov S. Umumta'lim maktablarida robototexnika asoslarini o'rganish. International scientific and practical conference. March.13, 2024.
6. <https://jborder.ru/roboty/proektov-robototekhniki/>
7. <https://multiurok.ru/files/obrazovatelnye-resursy-po-robototekhnike.html>
8. <https://nsportal.ru/shkola/materialy-metodicheskikh-obedinenii/library/2023/01/09/nastavnichestvo-v-raznovozrastnoy>
9. <https://nsportal.ru/detskiy-sad/raznoe/2024/01/12/proekt-sozdanie-detsko-roditelskogo-semeynogo-kluba-po-robototekhnike>

REZYUME. Ushbu maqolada umumta'lim maktablari texnologiya fanida zamonaviy yondashuvlar asosida o'quvchilarning robototexnika bo'yicha qiziqishlarini, bilim va ko'nikmalarini rivojlantirishning o'ziga xos yo'nalishlari bo'yicha ma'lumotlar va tavsiyalar berilgan. Shuningdek, o'quvchilarni sinfdan va maktabdan tashqari ishlarda robototexnika sohasi bo'yicha kasb-hunarga yo'naltirish ishlari ochib berilgan.

РЕЗЮМЕ. В данной статье представлены информация и рекомендации по конкретным направлениям развития интересов, знаний и умений учащихся по робототехнике на основе современных подходов по предметам технологии общеобразовательных школ. Также представлена информация о работе по направлению профориентации учащихся в области робототехники в аудиторной и внеклассной деятельности.

SUMMARY. This article presents information and recommendations on specific areas for developing the interests, knowledge and skills of students in robotics based on modern approaches in technology subjects in secondary schools. Work is also presented on career guidance for students in the field of robotics in classroom and extracurricular activities.

O'QUVCHILARDA O'QUV MUNAZARASIGA OID KO'NIKMALARNI SHAKLLANTIRISH PEDAGOGIK MUAMMO SIFATIDA

T.A.Esemuratova – katta o'qituvchi

G.K.Matmuratova – katta o'qituvchi

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti

Tayanch so'zlar: diskussiya, munozara, fikrlash, ko'nikma, muzokara, bahs.

Ключевые слова: обсуждение, дебаты, мышление, умение, переговоры, дебаты.

Key words: discussion, debate, thinking, skill, negotiation, debate.

Muzokaralar (lat.. discussio - ko'rib chiqish, o'rganish), biron bir bahsli masalani, muammoni ommaviy muhokama qilish; bahs. Munozaralarning boshqa bahs turlaridan ajralib turadigan ikkita muhim xususiyati bu ommaviylik (tinglovchilar mavjudligi) va dalillar. Har bir tomon o'z nuqtayi nazarini argumentatsiya qilib, suhbatdoshning

quwatlaw: ata-analar hám perzentlerin robototexnika ilajlari hám joybarlarına tartıw mektep oqıwshılarınıń bul tarawǵa bolǵan qızıǵıwshılıǵın asırıwǵa hám qollap-quwatlaytuǵın ortalıqtıń jaratılıwına járdem beredi [9].

Bunda balalarda:

- robototexnikaǵa turaqlı qızıǵıwshılıqtı qalıplestiriw;
- mashqalanı sheshiwde dóretiwshilik qábiletin qalıplestiriw;

- ideyanıń texnikalıq, baǵdarlamalıq sheshimin joybarlaw qábiletin qalıplestiriw jáne onı isleytuǵın model formasında ámelge asırıw;

- haqıyqıy nátiyjeni usınıw, óz jumısın usınıw qábiletin qalıplestiriw rawajlanadı.

Al ata-analarda:

- ulıwmalıq mápler hám texnikalıq dóretiwshilik arqalı shańaraqlıq múnásibetlerdi bekkemlew;

- ata-analardı shańaraqtaǵı tárbiyalaw sharayatında bala menen aktiv múnásibette bolıwǵa tartıw;

- jámiyette etikalıq social-mádeniy ortalıqtı qalıplestiriw;

- qabıl etiletuǵın shártlerde pútkil shańaraqtıń bilim hám qızıqlı oyın-kúlkileri ámelge asırıladı.

Juwmalaqlap aytqanda, mekteplerde oqıwshılardıń ilim hám texnikanıń aldınǵı texnologiyalarınan paydalanatuǵını óndiris tarawları boyınsha kásip-óner túrlerine bolǵan qızıǵıwshılıqtı arttırıw, sol kásipler boyınsha dáslepki bilim, kónlikpe hám tájiriyeber iyelewde STEAM tálimin engiziw, robototexnika dógereklerin shólkemlestiriw, jarısar hám chempionatlar ótkeriw, joybarlarda qatnasıw hám basqada robototexnikaǵa tiyisli is-ilajlardı ámelge asırıw mektep oqıwshılarınıń robototexnika tarawındaǵı qızıǵıwshılıǵı hám kónlikpelerin rawajlandırıw ushın xoshametlewshi ortalıqtıń jaratılıwına járdem beredi dep esaplaymız.

fikrini rad etadigan munozarali muammoni muhokama qilish [1:233].

An'anaga ko'ra "munozara" tushunchasi ostida o'zining barcha shakllaridagi fikr almashuv tushuniladi. O'qitishning bunday usuli o'quvchilarning kichik guruhlarida aniq muammo bo'yicha o'quv guruhli munozaralar o'tkazishdan

iborat. O'quv munozarasi boshqa turdagi munozaralardan shu bilan farq qiladiki, unda qo'yilgan muammolarning yangiligi o'quvchilar guruhigagina tegishli bo'ladi, ular oldida qo'yilgan muammoning yechimini topish vazifasi turadi. O'quv munozarasining maqsadi fanda ma'lum bo'lgan, lekin o'quvchilarga yangi bilimlarni o'zlashtirish uchun zarur izlanish jarayonidir.

Didaktikada interfaol metodlar bu – o'quv jarayonida o'qituvchi va o'quvchilar orasidagi o'zaro harakat. Asosiy maqsadi ishtirokchilarning jarayonda faolligini oshirish [2].

O'quvchilarning o'quv-bilish faoliyatini boshqarish jarayoni ko'p qirralidir:

1. O'quv munozarasiga kirishishga oid ko'nikmalarni hosil qilish uchun o'qituvchi o'quvchilar orasida o'zaro xayrixohlik, hamjihatlik muhitini hosil qilishi lozim. O'quv munozarasi o'qituvchi tomonidan boshqarilib, u o'quvchilarni o'zaro fikr almashishga undaydi.

2. O'quv munozarasi jarayonida o'qituvchi o'quvchilarning ilmiy haqiqatni izlashga yo'naltirilgan o'quv faoliyatlarini boshqarishi lozim. Guruhli o'quv munozaralari murakkab ma'lumotlarni o'rganish va o'zlashtirishda, kerakli yo'l-yo'riqlarni aniqlashda samaralidir. O'qitishning bunday usuli o'zlashtirilgan bilimlar va ko'nikmalarning tatbiq etilishi, mustahkamlanishi, o'quvchining shaxsiy tajribasiga kirishi va turli o'quv fanlarini o'zlashtirishda qo'llanishi uchun qulaylik yaratadi.

O'quv munozarasining asosiy jihatlari shunda ko'rinadiki, bu jarayonda guruhdagi o'quvchilar orasida ilmiy haqiqatni izlash uchun aniq maqsadga qaratilgan va tartibga solingan g'oyalar, mulohazalar, fikrlar almashinuvi amalga oshiriladi. Munozara ishtirokchilarning o'zaro birgalikdagi harakatlari va munozara vaziyatining vujudga keltirilishi ularning savollarga navbatma-navbat beradigan javoblari mulohazalari emas, balki ularning o'ziga xos nuqtayi nazarlari, muammolarni muhokama qilishlarida namoyon bo'ladi. Tashkiliy harakatlar o'quvchilarning bahs-munozara qoidalariga rioya qilishlariga muvofiq kelishi kerak. Munozara axborot uzatish, ma'lumotlarni mustahkamlash, o'rganilgan materiallarni ijodiy o'zlashtirish va qadriyatli yo'nalishlarni tarkib toptirish uchun samaralidir.

O'quv munozara tushunchasi ostida bu holatning barcha shakllarida ikki va undan ortiq shaxsning o'zaro fikr almashinish jarayoni anglashiladi. Ta'limning ushbu metodi guruhli o'qitish jarayonida keng qo'llanilishi maqsadga muvofiqdir. Bunday kichik o'quv guruhlarida o'rtacha 10-15 o'quvchi ishtirok etishi mumkin. O'quv munozara munozaraning boshqa turlaridan unda ko'tarilgan muammolarning yangiligi bilan ajralib turadi. Bu munozara guruh a'zolariga taalluqli bo'ladi. Muayyan guruh o'quvchilari e'tiboriga yangi biror muammo havola qilinadi. O'rta tashlangan muammodan ko'zlanadigan o'quv maqsadi, o'quvchilarni izlanish, ijodiy, tanqidiy fikrlashga undashdan iboratdir. O'quvchilar ular hukmiga havola qilinadigan muammoga yangi bilimlarni o'zlashtirish asosida yechim izlashlari lozim. Bu o'rinda o'quv-biluv jarayonini boshqarish ikki tomonlama pedagogik xarakter kasb etadi.

a) o'quvchilarni munozaraga jalb etish uchun o'qituvchi ular orasida muayyan o'quv vaziyatini vujudga keltirishi hamda ushbu vaziyatda guruh a'zolarini pedagogik jihatdan qo'llab-quvvatlashi zarur. Bunday sharoitda o'qituvchining xayrixohligi, samimiyligi, ochiqligi, demokratiyligi, munozara jarayonini samarali boshqarish imkonini beradi. Mazkur jarayonni boshqaruvchi o'qituvchi guruh a'zolari bilan ishchan muloqot o'rnatish olishi muhim ahamiyatga ega.

b) o'qituvchi o'quvchilarning izlanish jarayonini tabiiy va samimiy tarzda boshqarishi lozim. Har qanday o'quv munozara murakkab mavzularni

o'zlashtirish jarayonini yengillashtiradi hamda samarali kechishini ta'minlaydi. O'qitishning ushbu samarali metodi o'quvchilar orasida o'zaro va o'qituvchi bilan samarali aloqa o'rnatishga imkon beradi. O'rganilgan bilimlarni amaliyotda qo'llash, o'quv mayllarini hosil qilish, ularni namoyon etish, bilimlar va ko'nikmalarni yangi sharoit hamda o'quv sohalariga ko'chirishga imkoniyat yaratadi [2:7].

Bu tipdagi o'quv munozaralarining xarakterli xususiyati shundan iboratki, u guruh a'zolari orasida o'zaro g'oyalar, qarashlar ayiriboshlashni ta'minlaydi. Buning natijasida guruh a'zolari orasida tabiiy tarzda izlanish va samimiyat vujudga keladi. O'quvchilarning o'zaro birgalikdagi harakati va hamkorligi ushbu savolga ularning birin-ketin javob berishlarida namoyon bo'ladi. O'quvchilar o'z izlanishlarining haqiqiy bahosini kutadilar va bu jarayonda o'zaro bir-birlariga murojaat qiladilar. Ular o'quv muzokarasi davomida o'rnatilgan tartib qoidalarga mustaqil tarzda rioya qiladilar va jarayonni tashkil etishda o'z shaxsiy hissalarni qo'shadilar. O'quv munozara guruh a'zolari orasida axborotlarni uzatishning samarali tizimini vujudga keltiradi. Shuningdek, o'quv ma'lumotlarini mustahkamlash, o'quv materiallari ustida ijodiy fikrlash, qadriyatli yo'nalishlarning shakllanishida ham o'quv munozara muhim ahamiyat kasb etadi.

Munozara o'quv materialini puxta o'zlashtirish omillaridan biri sifatida alohida ahamiyatga ega.

Barcha sohalaridagi kabi jamiyat ijtimoiy sohasining markaziy bo'g'ini hisoblangan ta'lim sohasida ham o'zgarishlar sodir bo'ldi. Bugungi kunda ta'lim jarayoni o'quvchining imkoniyatlarini ro'yobga chiqarishga yo'naltirilgan yangi texnologiyalar va interfaol metodlar yordamida tashkil etilmoqda. Ta'lim jarayonini o'quvchi shaxsiga yo'naltirish uchun keng imkoniyatga ega bo'lgan usullardan biri o'quvchini bahs-munozaraga chorlash usulidir.

Bahs-munozara – bu biror o'quv muammosini hal qilish uchun darsda o'quvchilar orasida o'tkaziladigan erkin, ommaviy muhokama, munozaradir. O'quv munozara o'quvchilarning turli shakllardagi fikr almashinish, bahslashish jarayonidir. O'qitishning bunday usuli o'quvchilarning kichik guruhlarida aniq muammo bo'yicha o'quv guruhli munozaralar o'tkazishdan iborat bo'lgan jarayondir. O'quv munozara boshqa turdagi munozaralardan shu bilan farq qiladiki, unda qo'yiladigan muammolar yangi va o'quvchilar guruhigagina tegishlidir. O'quvchilar oldiga qo'yilgan o'quv muammosini yechish vazifasi turadi. O'quv munozaraning maqsadi fanda ma'lum bo'lgan, lekin o'quvchilarga yangi bilimlarni o'zlashtirish uchun zarur izlanish jarayonini tashkil etishdan iboratdir.

O'quvchilarning o'quv-bilish faoliyatini boshqarish jarayoni ko'p qirralidir. Chunonchi:

1. O'quv munozaraga kirishishga oid ko'nikmalarni hosil qilish uchun o'qituvchi o'quvchilar orasida o'zaro xayrixohlik, hamjihatlik muhitini hosil qilishi lozim. O'quv munozara o'qituvchi tomonidan boshqarilib, u o'quvchilarni o'zaro fikr almashinishga undaydi.

2. O'quv munozara jarayonida o'qituvchi o'quvchilarning ilmiy haqiqatni izlashga yo'naltirilgan o'quv faoliyatlarini tashkil etishi va boshqarishi lozim. Guruhli o'quv munozaralari murakkab ma'lumotlarni o'rganish va o'zlashtirish, kerakli yo'l-yo'riqlarni aniqlashda samaralidir. O'qitishning bunday usuli o'zlashtirilgan bilimlar va ko'nikmalarning tatbiq etilishi, mustahkamlanishi, o'quvchining shaxsiy tajribasiga kirishi va turli o'quv fanlarini o'zlashtirishda qo'llanishi uchun qulaylik yaratadi.

O'quv munozaraning asosiy jihatlari shunda ko'rinadiki, bu jarayonda guruhdagi o'quvchilar orasida ilmiy haqiqatni izlash uchun aniq maqsadga qaratilgan va tartibga solingan g'oyalar,

mulohazalar, fikrlar almashinuvi amalga oshiriladi. Bahs-munozara ishtirokchilari bo'lgan o'quvchilarning o'zaro birgalikdagi harakatlari va munozara vaziyatining vujudga keltirilishi ularning savollarga navbatma-navbat beradigan javoblari mulohazalari emas, balki ularning o'ziga xos nuqtayi nazarlari, muammolarni muhokama qilishlarida namoyon bo'ladi. Tashkiliy pedagogik harakatlar o'quvchilarning bahs-munozara qoidalariga rioya qilishlariga muvofiq kelishi kerak. Munozara axborot uzatish, ma'lumotlarni mustahkamlash, o'rganilgan materiallarni ijodiy o'zlashtirish va qadriyatli pedagogik yo'nalishlarni tarkib toptirish uchun samaralidir.

O'quv munozara davomida ma'lumotlarni chuqur o'zlashtirish omillari orasida tadqiqotchilar quyidagilarni ajratib ko'rsatadilar:

- har bir o'quvchini bahs-munozara davomida munozaraning boshqa ishtirokchilarida mavjud bo'lgan ma'lumotlar bilan tanishtirish, ya'ni axborot almashishga erishish;

- muhokama qilinayotgan narsa-hodisa haqida har xil, bir-biriga to'g'ri kelmaydigan fikrlar va taxminlarga yo'l qo'yish;

- bildirilayotgan fikrlardan istalganini tanqid qilish va inkor qilish imkoniyatining mavjudligi;

- o'quvchilarni umumiy fikr yoki qaror ko'rinishidagi guruhli kelishuvni izlashga undash kabilar.

O'quv munozarani tashkil etish orqali bir qator muammolarni bartaraf etish mumkin. Chunonchi, o'quv munozara o'quvchiga taqdim qilingan qoida yoki ta'rifni aytib, sharhlab berish jarayoni emas. Ushbu munozaraning borishi davomida har bir ishtirokchi erkin fikr yuritishi va o'z nuqtayi nazarini bayon qilishi lozim. Munozara jarayoni yetakchilari oldiga bir qator pedagogik vazifalar qo'yiladi. Ular nafaqat munozara jarayonida yetakchilik qilishlari, balki aniq fikr bildirgan o'quvchilarni rag'batlantirishi, munozara ishtirokchilarining nuqtayi nazarlarini bayon qilishga undashlari kerak. O'quvchilar orasida erkin fikr almashinuvi vujudga kelishi lozim.

O'quvchilarni o'quv munozaraga chorlovchi pedagogik texnologiyalar yordamida quyidagi didaktik masalalarni hal qilish mumkin:

3. Aniq pedagogik ahamiyatga ega bo'lgan muammolarni yechish;

4. O'quvchilarning kichik guruhlarida o'zaro birgalikda amalga oshiriladigan bahs-munozaralarni tashkil etish.

Birinchi turdagi vazifalar sirasiga quyidagilar kiradi:

- o'quvchilar tomonidan muhokama qilinayotgan muammo bilan bog'liq qarama-qarshiliklar, qiyinchiliklarning aniqlanishi;

- o'quvchilar tomonidan o'zlashtirilgan bilimlar va ko'nikmalarning faollashuvi;

mazkur bilimlarni qo'llash imkoniyatining kengayishi, ularni yangi vaziyatda qo'llay olishi kabilar.

Ikkinchi turdagi vazifalar sirasiga quyidagilar kiradi:

- sinfdagi o'quvchilar komandalarida ular bajaradigan rollarning taqsimlanishi;

- o'quv vazifalarining jamoa bo'lib bajarilishi;

- muammolarni hal qilishda hamjihatlikka asoslangan umumiy, guruhli yondashuvning ishlab chiqilishi;

- birgalikda izlanish harakatining maxsus qabul qilingan qoidalari va tartiblariga rioya qilinishi kabilar.

Munozara mavzusini tanlash va uni tashkil etish maqsadida o'quv jarayoni uchun qulaylik tug'diradigan o'quv mavzusiga mos keladigan bahs-

munozaralarning mavzularini tanlash va ularni o'tkazish texnologiyalarini ishlab chiqish muhim masalalardan biridir. Chunonchi:

- o'quv mavzulari va didaktik vazifalarga mos keladigan o'quv munozaralarni tashkil etish;

- jamiyatning barcha a'zolari uchun ahamiyatli bo'lgan va zamonaviy talablarga mos keladigan munozara mavzularini tanlash;

- o'qituvchining tayyorgarlik darajasiga bog'liq bo'lgan o'quv munozaralarini o'tkazish;

- o'quvchilarning yetukligi va tushunish darajasini hisobga olgan holda tashkil etiladigan bahs-munozaralar;

- muayyan muammo bilan bog'langan, o'quvchilarning his-tuyg'ularini hisobga olgan holda tashkil etiladigan munozaralar.

O'quv munozarasining muhim ko'rinishlaridan biri guruhlararo tashkil etiladigan bahs-munozaralardir. O'quv munozarasining samarali shakllaridan biri, guruhlararo munozara bo'lib, u o'quvchilarning mustaqilligini jadal o'stiradi. Bunda o'qituvchi sinfdagi o'quvchilarni kichik guruhlariga bo'ladi va aniq mavzu atrofida munozara qilishga chorlaydi. Har bir kichik guruhdagi o'quvchilarning vazifalari taqsimlab beriladi. Jumladan:

- guruh yetakchisi o'rta tashlangan masalaning muhokamasini uyushtiradi va guruhning barcha a'zolarini ushbu muhokamaga jalb etadi;

- tahlilchi - muammoni muhokama qilish jarayonida guruh a'zolariga savollar beradi, tug'ilayotgan g'oyalarga bo'lgan ishonchsizlikni bartaraf etadi;

- qaror qabul qiluvchi - muammoning yechimiga bag'ishlangan barcha holatlarni qayd etadi; dastlabki muhokama yakunlangandan keyin aynan uning o'zi so'zga chiqadi va guruhdagi barcha o'quvchilarning nuqtayi nazarlari, fikrlarini bayon qiladi;

- kuzatuvchi - u guruhning har bir a'zosi muzokarada qanday ishtirok etganligini baholaydi. Baholashda o'qituvchi tomonidan belgilab berilgan mezonlarga tayanadi.

O'quv munozarasi davomida o'qituvchi o'quvchilardan quyidagi tartibga rioya qilishni talab etadi:

1. Muammo qo'yish.

2. O'quvchilarni guruhlariga ajratish, kichik guruh a'zolari orasida vazifalarni taqsimlash, o'quvchilarning munozaraga qay darajada ishtirok etganliklarini oydinlashtirish.

3. Muayyan muammoni kichik guruhlarda muhokama qilish.

4. Sinfdagi barcha o'quvchilarni munozara natijalaridan xabardor etish.

5. O'tkazilgan munozara natijalarini umumlashtirish.

O'quv munozarasi quyidagi tartibda boshlanishi va davom ettirilishi kerak. O'qituvchi o'quvchilar munozara mavzusi uning natijalarini yaqqol tasavvur etishlariga erishishi lozim. Munozarani tashkil etish uchun o'qituvchi sinfdagi qulay pedagogik-psixologik vaziyatni vujudga keltirishi muhimdir. Masalan, o'quvchilar shunday joylashtirilishi kerakki, sinfdagi har bir o'quvchi yuzma-yuz turishi va bir-birlarining qiyofasini aniq ko'rishlari zarur. O'quvchilar davra bo'lib o'tirishlari shart. Shu bilan bir qatorda muzokara mavzusi oldindan aniqlanishi talab etiladi. Munozaraning xulosa qismi o'quvchilarda mavjud bo'lgan ma'lumotlarning muhimligi, dolzarbligini asoslashga qaratilmog'i lozim. Ularda muhokama qilinayotgan mavzuga kuchli qiziqish hosil qilish talab etiladi.

Adabiyotlar

1. Ожегов Ш.И. и Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений/Российская академия наук. Институт русского языка им. В.В.Виноградова. -4-е издание дополненное. -М.:ООО «Издательство ЭЛПИС»2003. -944стр.

2. Курбанбаева Д.М., Есемуратова Т.А., Матмуратова Г.К. "Интерактивные методы и технологии обучения, направленные на творческое взаимодействие". «Вестник и науки образования» 2020. №13 (91) pp.76-80.

REZYUME. Mazkur maqolada diskussiya, munozara tushunchalariga keng ta'rif beriladi va o'quvchilarning o'quv-biluv faoliyatini boshqarish jarayoni qirralari keng yoritilib berish, o'quv munozarasi davomida ma'lumotlarni chuqur o'zlashtirish omillari, o'quvchilarning ijodiy va mantiqiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik tizimni vujudga keltirish kabilar yoritilgan.

РЕЗЮМЕ. В данной статье широко определены понятия дискуссия и дебат, широко освещены аспекты процесса управления учебной деятельностью студентов, факторы углубленного усвоения информации в ходе учебной дискуссии, творческое и логические, такие как создание педагогической системы, направленной на развитие навыков мышления

SUMMARY. This article provides a broad definition of the concepts of discussion and debate and covers the aspects of the process of managing students' educational and cognitive activities, the factors of deep assimilation of information during the educational discussion, the creative and logical thinking of students. Such as creating a pedagogical system aimed at developing skills.

БИЛИМЛЕНДИРИЎ СИСТЕМАСЫНДА ИННОВАЦИЯЛАРДЫ ЕНГИЗИЎДЕ ИНФОРМАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ РОЛИ

Т.Ескараев – докторант

Әжсинияз атындағы Нөкис мәмлекетлик педагогикалық институты

Таянч сўзлар: информация, система, технология, интернет, интеграция, инновация, аналог, медиа-ресурслар, алгоритм, коммуникатив, аудио, программа.

Ключевые слова: информация, система, технология, интернет, интеграция, инновация, аналог, медиа-ресурслар, алгоритм, коммуникатив, аудио, программа.

Key words: information, system, technology, Internet, integration, innovation, analogue, media resource, algorithm, communication, audio, program.

Хәзирги күнде халқымызда заманагөй билимлендириү системесына кызыгышылык жүдә жокары. Көбинесе олардың көпшилиги перзентлериниң билимлендириүи хаққында қайғыратуын мектеп оқыўшыларының ата-аналары. Хәтте, билимлендириү процесини менен тиккелей байланыслы болмаған адамлар да билимлендириү тараўындағы машқалаларди сезиүи мүмкин, бирак, оқытыўшылар бул машқаланы кескин сезинбекте. Информациялық технологиялары инсан искерлигиниң барлық тараўларында қолланылады. Жәмийеттеги информация тийкарынан интернет арқалы тарқалады хәм нәтийжеде дүнья бойлап информация мәканы қәлиплести. Олар бүгинги күнде дүньяда кең тарқалып атыр, себеби, жәмийет мағлыўматты тез жанаалап барыўға зәрүрлик сезбекте. Жәмийетте информация технологияларынан пайдаланылмайтұғын тараўды табыў мүмкин емес. Билимлендириүди компьютерлестириү бул процесиниң орайлық бөлеги болып табылады. Хәзирги күнде мәмлекетимизде оқыў процесин информацияластырыўға үлкен итибар қаратылмақта, себеби, информация технологияларынан пайдаланыў студентлерди оқытыўдың педагогикалық усыллары санын сезилерли дәрежеде асырады [4].

Буннан тысқары, компьютерлер қосымша билимлендириү қуралы ретинде емес, бәлки оның нәтийжелилигин сезилерли дәрежеде асырыўға мөлшерленген интеграцияласқан оқыў процесиниң ажыралмайтұғын бөлеги ретинде қаралады [5]. Тилекке қарсы билимлендириү мәселелерин шешиўде компьютерлер имканиятлары толығы менен пайдаланылмайды. Себеби, информация технологиялары мектепте туўры қолланылмай атыр. Көплеген оқытыўшылар (әсиресе үлкен жастаға, тәжирийбели оқытыўшылар) жаңа информация технологиялары менен таныс емес хәм олардан оқытыўда қандай пайдаланыў хаққында мағлыўматқа ийе емес. Көплеген жағдайларда, мектепте компьютерге тийкарланған сабақлар информатика оқытыўшылары тәрәпинен алып барылады, олар оқытыўдың айрықша қәсийетлеринен келип шығып, басқа пәнлерди оқытыў ушын компьютер технологияларынан пайдаланыўда зәрүр шәрт-шәраятларды шөлкемлестириү уқыплығына ийе емес. Жаңа компьютер технологияларының пайда болыўы информатика сабағының көлеминиң кеңейиўине де сезилерли тәсир көрсетип атыр. Билимлендириү тараўында компютер технологияларынан кең пайдаланыў машқаласы соңғы пайытларда педагогика пәнинде үлкен қызыгышылық оятты. Демек, информатика тараўында барлық оқытыўшылар өз билимлерин хәм оқытыў усылларын турақлы түрде раўажландырып барыўы шәрт. Бирак, хәмме оқытыўшылар буған тайын емес. Гейде, оқытыўшылар төмендегилерди айтады: «бизге булар үйретилмеген «Бизге бундай материал берилмеген еди» деп. «биз өткен курсларда бундай емес еди». Бирак, соған қарамастан, заманагөй

оқытыўшыларға қойылатұғын талаплар оқытыўшыларға өз-өзин жетилистириү саласында бәрхама алдында болыўды талап етеди.

Бул машқала тек оқытыўшылардың компетенциясы менен байланыслы болып қалмай, ал билимлендириү системасының реформаланыўын да талап етеди. Билимлендириү системасын модернизациялаў жәмийети инновациялық раўажландырыў мүмкиншиликлерин кеңейтиреді. Бул исти әмелге асырыў болса билимлендириүди раўажландырыўға жаңа контцептуал қатнастың болыўы менен байланыслы.

Бул қатнастың тийкарын бизиң пикиримизше искерлики усыл ийелеўи тийис. Себеби, искерлик усыл педагогларды жетистириб беретұғын жоқары билим шөлкемлериндеги жаңа билимлендириү стандартлары студентлерди оқытыўда арнаўлы уқыплықлар және оны универсал билимлендириү хәрекетлерин қәлиплестириўге қаратылған ең жаңа педагогикалық технологиялардан пайдаланыўға имканият береді [3]. Оны әмелде қоллаў инновацияның ең зәрүрли бағдарларынан бири болып табылады. Бул тек ғана билимлендириү дәрежесин асырыў, бәлки информация компетентцияларың раўажландырыў, инсанның интеллектуаллық потенциалын ашып бериў имканиятын береді. Соңғы он жыллықта мектеп билимлендириүи кең көлемли компьютерлестириўден өтпекте: барған сайын көбирек класслар компьютер қураллары менен үскенелестирилген хәм көбирек медиа-ресурслар сабақлықларда усынып атыр. Енди, мектеп класын оқытыўшының компютери, интерактив доскасы хәм басқа компютер үскенелерисиз көз алдымызға келтирип болмайды. Информация технологиялары программалық хәм техникалық қураллардан пайдаланыўға тийкарланған пайдаланыўшыларға қойылатұғын талапларға муўапық мағлыўматлар, хәм билимлерди топлаў, сақлаў, излеў, қайта излеў, анализ кылыў, усыныў формалары хәм усылларын өз ишине алады. Информация технологияларының төмендеги үш тийкаргы структуралық бөлегин ажыратып көрсетиў мүмкин:

Информация технологиялар

